

Jules Deelder schreef zijn vroegste verhalen meer dan een halve eeuw geleden en net als de meester zelf zijn ze onverminderd swingend, modern en veelzijdig. Eerder verschenen al bloemlezingen waarin de muziek en de lach leidend waren. Nu is daar *HARDGIN*.

HARDGIN vangt het duistere deel van Deelders schrijverschap, dat begint bij de beklemmend lege zondagse straten van zijn vroege jeugd. Steeds ook voert hij de lezer terug naar de Tweede Wereldoorlog, maar met evenveel lichtvoetigheid naar het mekka van de popcultuur en van de drank en drugs. 'Die nacht was het gitaarwonder bij mij te gast. Eerst rookten we op een tot zelfmoord nodende tweepersoonskamer met verlaagd plafond in Hotel Centraal nog een paar stevige joints, waarop het plafond een stuk lager kwam te hangen.'

HARDGIN brengt de lezer dicht bij de kern van het schrijverschap van J.A. Deelder.

J.A. Deelder werd op 24 november 1944 geboren in Rotterdam-Overschie. De eerste schreden in zijn carrière als performer voor een groot publiek zette hij tijdens de legendarische manifestatie Poëzie in Carré, in februari 1966, waar hij optrad tussen namen als Roland Holst, Reve, Campert, Buddingh', Kouwenaar, Hanlo, Vinkenoog en Nooteboom. Dit jaar wordt hij vijfenzeventig, een legendarische leeftijd voor een levende legende.

J.A. Deelder

HARDGIN

2019
DE BEZIGE BIJ
ROTTERDAM

Copyright © 2019 J.A. Deelder
Omslagontwerp AMC Fok/David Millhouse
Vormgeving binnenwerk Peter Verwey, Heemstede
Druk Bariet Ten Brink, Meppel

ISBN 978 94 031 7420 4

NUR 301

debezigebij.nl

INHOUD

Een zakelijk bestaan	7
Nacht in Tunesië	13
Schöne Welt	18
The Eddie Daté Story	31
De Hongerwinter	37
King Kongs broer	44
Klein-Golgotha	51
Moderne tijden herleven	58
Fun in Verdun	86
Het gitaarwonder	101
Het stenen tijdperk	111
Loopmans vs. Van Kleeveren	120
De ziekte van Hedel	137
Drukke dagen	143
Hardware	157
Swingkoning	174
Vredesstrijd	181
Blind date	188
Echte muziek	198
Bird lives!	202
Pwoefkonegin	209
Boedaseks	221
Plaatselijke verdoving	236
Verantwoording	249

EEN ZAKELIJK BESTAAN

Ziel leek in veler oog geslaagd. Toch sprong hij uit het raam. Bij z'n ouders nog wel. Als een baal lorren lag hij op straat, z'n benen in een vreemde hoek met z'n lichaam.

Het nieuws vond z'n weg door de stad. Z'n voormalige klanten reageerden verrast, om niet te zeggen ongelovig. Was het een grap? Doch de stiefzoon van Donkers bleek gaarne bereid het bericht te bevestigen. Hij kwijlde erbij.

Donkers vormde een verhaal apart. Opkomst en ondergang van een platenzaak... Ziels naam was er onverbrekkelijk mee verbonden. Bij Donkers had Ziel carrière gemaakt.

Lou Ziel was nog net voor de oorlog geboren, een duistere tijd, vooral voor joden. Slechts een handjevol wist aan de gaskamers te ontkomen. Collaboratie en verzet. Niet dat Ziel het had beseft; alleen de bevrijding bleef hem bij.

Na de oorlog was Ziel Sr. een zaak begonnen, in 'schuimrubber', het nieuwste wonder uit Amerika. Hij kroonde zichzelf tot 'De Schuimrubberkoning'. Als troonopvolger leek Lou's bedje gespreid.

Het pakte anders uit. Toen Ziel een jaar of zestien was, maakte een filiaal van 'Het Beddenpaleis' na scherpe concurrentiestrijd een einde aan z'n vaders rijk.

In z'n hart was Lou blij. Het zakenleven trok hem wel, maar niet in de rol van 'Schuimrubberkoning'. Via de confectie en een ship-chandler belandde hij in de platenbranche. Men schreef 1957. De laatste 78-toerenplaten gingen per kilo de deur uit.

In '59 kruiste Donkers zijn pad. Ziel rook z'n kans. Donkers opende een nieuwe zaak op de Coolsingel, waar sedert de oorlog de kat op lag. Kosten noch moeiten werden gespaard. Donkers hield van

het grote gebaar. Met veel tam-tam voltrok zich zijn greep naar de markt.

Ziels ster rees snel aan Donkers' firmament. Hij deed de inkoop populair en jazz en dubbelde als winkelchef. Daarnaast bepaalde hij mede hoe Donkers' naam onder de aandacht werd gebracht.

Het was een dynamische tijd. Ziel schreef prijsvragen uit, organiseerde talentenjachten en missverkiezingen, haalde sterren naar de zaak om er hun platen te signeren, activeerde het jazzleven en startte met een eigen platenlabel, geheel gericht op de lokale markt.

Z'n mooiste stunt was wel de aanleg van het 'Louis Davids Park' in Israël – dat toen nog onverdeeld de volksgunst had – waar elke Donkersklant, na aanschaf van een zelfgeproduceerde plaat met joodse zang, voor een symbolisch bedrag een eigen boom kon laten planten, ten teken van zijn of haar vriendschap voor het Beloofde Land.

Donkers hield er een villa aan over in een dure buurt van Tel Aviv, waar hij voortaan meer te vinden was dan in Rotterdam en waar Ziel in het vervolg z'n vakanties doorbracht. Wat de zaak betrof kreeg Ziel carte blanche, tot groot misnoegen van de stiefzoon van z'n baas, die zich door Ziel overvleugeld zag. Pogingen om Ziel in Donkers' ogen zwart te maken bleven zonder resultaat. Verbit-terd vertrok hij daarop als reisleider naar Spanje.

Ziel bleek z'n volmacht meer dan waard. Donkers werd een begrip in de stad, dat niet meer weg te denken was. De omzet steeg. Met een gerust hart kon Donkers in Israël de zionist uithangen en vette cheques uitschrijven voor het 'goede doel'. Het lot van de firma lag in goede handen.

Naarmate z'n baas zich er minder vertoonde ging Ziel de zaak meer als de zijne zien. En hij niet alleen. Talloze klanten wisten niet beter of hij was Donkers.

Dag en nacht was Ziel in touw. 'n Privéleven had hij niet, maar dat deerde hem nauwelijks. Buiten de zaak was hij de onzekerheid zelve. Dan speelde het feit dat hij klein was hem parten. Bij vrouwen boekte hij nimmer succes. De weekends zat hij meestal bij z'n

ouders thuis te wachten tot het weer maandag was. In z'n eigen flat kwamen na een paar uur de muren al op hem af.

Voor Ziel was de zaak de zin van het leven. Hij zag een deelgenootschap in het verschiet, stiefzoon of niet!

Toch bleef er bij alle vertrouwen dat hij genoot één kant van het bedrijf waar hij geen zicht op kreeg... de financiële. Dat was het strikte domein van Donkers zelf en van diens boekhouder, Van Vaaghuizen, die soms als een schim door de zaak waarde, doch meestal boven op kantoor zat met de deur op slot.

Het was een publiek geheim dat Van Vaaghuizen aan de drank was. Bij elke andere zaak had hij allang de zak gehad. Bij Donkers niet. Waarom?

Geruchten wilden dat Van Vaaghuizen in de oorlog, hoewel NSB'er, Donkers' leven had gered door hem op zolder te verbergen. Andere verhalen spraken van chantage.

Ziel lag er niet wakker van. Leven en laten leven, luidde z'n devies. Zolang het de firma voor de wind ging, bleef Van Vaaghuizen een figuur op de achtergrond waar niemand last van had. Alleen Donkers zelf misschien, die als enige toegang tot het morsige kantoortje had.

Hun knetterende ruzies drongen tot beneden door. Soms ook gezang. Maar daar keek niemand meer van op. In de winkel werd de muziek wat harder gezet. Er liep geen klant om weg.

De zaak beleefde een gouden tijd. Er leek geen vuiltje aan de lucht... Rondom bloeide de welvaartsstaat.

De bouw van de metro bracht de ommekeer. De Coolsingel werd herschapen in een woestijn, die lange tijd voor het verkeer gesloten bleef. Donkers viel slechts te bereiken langs een smal plankier. De zaak verliep.

Ziel bleef het optimistisch zien. Er was de afgelopen tijd een hoop geld verdiend, waarvan zeker een gedeelte was gereserveerd. Als ze de tering naar de nering zetten, moest het toch mogelijk zijn het hoofd boven water te houden, tot de Coolsingel weer begaanbaar was?

Donkers trad persoonlijk op als redder. Hij ontsloeg het hele personeel, op een enkeling na. Ter compensatie voerde hij vrouw en stiefzoon aan. En zichzelf natuurlijk. Ziel verhuisde tijdelijk naar het tweede plan.

Donkers' stiefzoon glunderde. Ziel slikte het ter wille van de zaak, zijn zaak, de grond voor z'n bestaan.

Zo sukkelden ze voort. Donkers' ruzies met Van Vaaghuizen namen in aantal en hevigheid toe. Uit het kantoortje van de laatste schalde soms de ganse dag Wagners *Götterdämmerung*. Het werd een onhoudbare toestand. Donkers raakte steeds meer overspannen. Vaak hoorde Ziel hem praten in zichzelf.

Op een dag bleek Donkers met de noorderzon vertrokken. 's Nachts belde hij Ziel. Vanuit Israël!!

Wist Ziel niet dat het oorlog was en dat de Gestapo hem zocht en dat... Wartaal. Donkers scheen volkomen dolgedraaid.

De dag daarop kreeg Ziel bezoek van twee man van de Fiscale Recherche. De aap kwam uit de mouw... Donkers en Van Vaaghuizen werden verdacht van belastingfraude!

Ziels wereld stortte in. Van Vaaghuizens boekhouding bleek een afspiegeling van jarenlang wanbeheer. Donkers zat tot over z'n oren in de schuld. Financiële reserves bestonden slechts op papier. Overal doken onbetaalde rekeningen op, de meeste daterend van jaren geleden, toen er nog volop werd verdiend. Grote bedragen aan geld waren in het niets verdwenen. Naar het buitenland? Israël?

Van Vaaghuizen kon zich niets herinneren. Z'n geheugen was opgelost in alcohol. Donkers keerde terug naar Rotterdam, nog steeds volkomen van de kaart.

Er werd beslag gelegd op de toekomstige ontvangsten van de zaak. Alles ging rechtstreeks naar de Pluk-me-kaal-straat, net nu het weer wat drukker begon te worden. Was de belasting betaald, dan kwamen de andere schuldeisers aan bod. Dat zou maar tot één ding kunnen leiden: Donkers' totale bankroet.

Om een schandaal te vermijden kon Donkers de zaak het beste

overdoen aan iemand die bereid was zijn schulden over te nemen. Maar daar wilde Donkers niks van weten. Dan zat er voor hem niks meer an! Het doek viel definitief op de dag van het tienjarig bestaan. Kort tevoren was Donkers door een ongelukkige val van een keuken-trapje met een dubbele beenbreuk in Dijkzicht beland. Hij kon zelf dus niet op de receptie aanwezig zijn.

Ter compensatie had hij z'n jubileumtoespraak opgenomen op de band, die door Ziel op de receptie nietsvermoedend werd afgedraaid.

Verbijsterd hoorde men het aan.

Aan alle onzekerheid kwam een einde.

Donkers was gek! Je reinste godsdienstwaanzin!

De zaal stroomde in een paar tellen leeg. De volgende dag al ging de zaak in andere handen over. De naam Donkers bleef gehandhaafd, tot op de dag van heden.

Lou Ziel is dood. Tot drie keer toe begon hij voor zichzelf. Maar hij werd door z'n verleden achtervolgd. Hij kon niet concurreren met het begrip dat hij zélf gevestigd had. Alleen dáár zou hij nog succes kunnen hebben, waar hij het gelaten had: bij Donkers op de Cool-singel. Omdat dát er niet inzat, ging hij naar Israël...

Daar overkwam hem de liefde. Voor het eerst. Hij nam haar mee naar Holland om haar z'n ouders voor te stellen. Hij week geen moment van haar zijde. Ze was jong en mooi en vol warmte. (En ze zat nog goed in de slappe was óók, kon hij zich niet weerhouden te denken...)

Ze gingen terug naar Israël om er te trouwen. Lachend kwamen ze het vliegtuig uit, passeerden de douane en liepen naar het hek, waarachter de afhalers wachtten.

Plotseling drong zich een jongen naar voren met een van woede vertrokken gezicht. Hij had iets in z'n hand. Een gevoel van onafwendbaar onheil sloot zich als een klem om Ziels hart.

Het voltrok zich in een flits. De jongen wierp iets in de richting van Ziels aanstaande vrouw. Er vlogen spetters in het rond. Het

meisje sloeg de handen voor haar gezicht en slaakte een kreet, zó weerzinwekkend dat Ziel ervan moest kotsen.

Gek van jaloezie had de afgewezen minnaar van het meisje haar vitriool in het gezicht gegooid. Hij had goed gemikt. Ze was gruwelijk verminkt en door de schok beroofd van haar verstand, zo bleek. In één ademtocht zag Ziel z'n beeldschone bruid verkeren in een mismaakt en redeloos wezen, dat niets menselijks meer had.

Hij keerde terug naar Holland. Nog een tijdje ging hij als verdoofd door het voor hem van elke zin beroofde leven. 's Nachts hoorde hij haar gillen, onophoudelijk.

Op een dag werd het hem te veel. Hij nam een taxi naar z'n ouders, liep naar boven en sprong uit het raam. Einde van een zakelijk bestaan.

NACHT IN TUNESIË

Hij was veertig, journalist, te klein van stuk, met een neiging tot dik worden, vrijgezel dus, en ten prooi aan depressies. Voor het eerst in jaren was hij op eindeloos aandringen van zijn zus – bij wie hij elke woensdag warm at – weer eens op vakantie geweest. Naar Tunesië nogal liefst. Drie weken in de bloedhitte in een z.g. bungalow aan de Middellandse Zee. Bij zijn keus had het feit dat ‘Night in Tunisia’ al twintig jaar z’n favoriete nummer was de doorslag gegeven. Andere landen zoals Joegoslavië of Spanje zag hij helemaal niet zitten, dus was het Tunesië geworden.

Wonder boven wonder was het hem uitstekend bevallen. In drie weken had hij meer vrienden gemaakt dan in Holland in dertig jaar. Niet onder z’n reisgenoten – aardige mensen, onder lijn 5 – maar onder de Tunesiërs die in het bungalowdorp of -park of liever -complex werkten. Al na een paar dagen was het net of hij ze al jaren kende. Van contactstoornissen geen sprake, terwijl z’n Frans toch erbarmelijk was. Een ware verademing. Er maakte zich een geluksgevoel van hem meester, zoals hij bij vlagen als kind had gekend, maar dat hem voorgoed leek te hebben verlaten.

Terwijl de rest in d’r blote reet aan het strand lag of in het water en ’s avonds probeerde mekaars vrouwen te naaien, ging hij liever mee naar de stad met een paar van z’n Tunesische vrienden om inkopen te doen voor het restaurant of een van de winkels van het vakantieoord. Dóódsangsten had hij uitgestaan in de wrakke Renault, die voor dergelijke klusjes ter beschikking stond en die in een grijs verleden nog had toebehoord aan het reeds lang uit die contreien verdwenen Vreemdelingenlegioen. Z’n vrienden reden als duivels, gas op de plank, en met de radio keihard aan, die een onafgebroken stroom van Arabisch gejengel over hen uitstortte. Door een gezond gebrek aan organisatie had zich elke dag wel iets voorgedaan dat

een bezoek aan de stad rechtvaardigde. Een paar keer was hij ook meegeweest naar een ander, soortgelijk bungalowpark, dat onder hetzelfde beheer stond en dat iets verderop gelegen was.

De rest van de tijd had hij doorgebracht in bed, op het terras bij het strand, in het restaurant, op het terras vóór het restaurant en aan de bar van de eveneens tot het complex behorende nachtclub, die gedeeltelijk boven zee was uitgebouwd en als summum van moderniteit in stijlzuivere vijftiger-jarentrant was ingericht. Het van kuiven, tochtlatten, broeken met kachelpijpen en lila jasjes met fluorescerende revers voorziene orkest had daarop geen uitzondering gemaakt, net zomin als hun repertoire trouwens, dat voornamelijk uit nummers van jaren her had bestaan, die menige herinnering bij hem hadden wakker geroepen. Als klap op de vuurpijl bleken ze óók ‘Night in Tunesia’ te beheersen, waar hij in de overtuiging nul op het rekest te krijgen in een overmoedige bui om had gevraagd. Zijn verzoek was zelfs met vreugdegehuil door een paar van de heren begroet, waaronder de boomlange tenorsaxofonist van het ensemble. Toen deze voor zijn solo naar voren kwam, had hij als vastgenageld op z’n vaste kruk aan de bar zitten luisteren. De man blies grandióós.

Een van zijn vrienden, die als kelner in de dancing werkte, had hem op een avond aan de muzikanten voorgesteld. De tenorsaxofonist bleek een Italiaan, die in Milaan ooit nog met de legendarische Chet Baker had gespeeld. Naast hem konden ook de drummer en de pianist bogen op een jazzverleden. Het was voor hen minstens zo’n grote verrassing geweest om iemand om ‘Night in Tunesia’ te horen vragen, als voor hem om te ontdekken dat ze het konden spelen.

De drie weken waren omgevlogen. Op de laatste avond van zijn verblijf was het op een feestje nogal uit de klauw gelopen. Het werd gegeven door een andere vakantieganger ter gelegenheid van de verjaardag van zijn vrouw. Ook de Tunesiërs waren uitgenodigd, anders was hij er nooit van z’n leven heen gegaan. Tot z’n verbijstering had hij prompt de gastvrouw versierd, die maar wát graag inging op zijn voorstel aan het strand een luchtje te gaan scheppen. Met een fles drank in de ene en aan de andere hand de opgewonden kirrende

vrouw had hij zich uit de voeten gemaakt, met een vettige knipooog naar zijn her en der verspreid staande vrienden, die hem op veilige afstand waren gevolgd.

Na zo'n kilometer langs het strand te hebben gelopen, zeeg de vrouw ineem, hem aan zijn hand met zich mee trekkend. Voor hij het wist lag ze met d'r benen wijd, zo geil als boter. Maar wat hij ook geprobeerd had, hij kon hem niet omhoog krijgen. Hij was véél te beschonken en ook zijn angst voor vrouwen speelde hem parten. Gelukkig waren zijn vrienden paraat! Met z'n zessen namen ze de honneurs waar. En hóe! Jarige Jet kreeg een beurt die haar de rest van haar leven zou heugen. Ze pakten haar in alle standen. Van voren, van achteren, van boven, van onderen; op een gegeven moment zelfs met drie man tegelijk.

Ondertussen had hij in z'n eentje de fles koudgemaakt, die hij van het feest had meegenomen, met het gevolg dat hij als een blok tegen de wereld geslagen was. Totále black-out... Volkomen onkundig van de afloop van het festijn kwam hij de dag van z'n vertrek weer bij kennis, doordat iemand hem langdurig met z'n hoofd onder water hield. Nog net niet verzopen was hij vervolgens door z'n vrienden in de Renault gepropt, waar zijn bagage tot z'n verwondering al in stond. In een ware dodenrit werd hij op topsnelheid naar het vliegveld gebracht, waar ze de trap al aan het weggrollen waren. Ze stoven in volle vaart de landingsbaan op en kwamen vlak bij het toestel met gillende remmen tot stilstand. Hij had geen gelegenheid meer gehad z'n vrienden te bedanken of zelfs maar gedag te zeggen, want men bleek niet bereid nog langer te wachten.

De enige stoel die nog vrij was had hem oog in oog gebracht met het feestvarken van de vorige avond, dat een kop als een boei gekregen had, die ze de hele thuisreis niet meer was kwijtgeraakt. Zelf wist hij met z'n figuur ook niet zo'n raad, totdat hij uiteindelijk z'n ogen maar gesloten had en deed of hij in slaap gevallen was. Hij vroeg zich af of haar man ervan wist, maar hij kon zich niet voorstellen dat ze 't had verteld. 's Mans houding verried in elk geval niets, al kwam dat misschien omdat hij zich inhield voor de rest van het gezelschap.

Hij liet z'n gedachten dwalen over de achter hem liggende drie weken. Hij had heel wat afgelachen in die tijd, goeddeels door toedoen van z'n Tunesische vrienden. Zijn hele vakantie passeerde de revue en eer ze goed en wel een kwartier onderweg waren, stond het voor hem als een paal boven water dat hij het jaar daarop terug zou gaan naar hetzelfde bungalowpark. Tenslotte had hij dáár z'n vrienden...

Zo gezegd, zo gedaan. Na een jaar vol ellende op de stadsredactie van de krant, waar hij zonder enig uitzicht op promotie toch maar bleef hangen, boekte hij bij hetzelfde reisbureau voor een hernieuwd verblijf in Tunesië, in hetzelfde vakantieoord als het jaar daarvoor. In plaats van drie weken echter reserveerde hij meteen maar dubbel, voor zes weken, anders was het weer zo om. Hij zou vanuit Tunesië na drie weken z'n zuster wel bellen en zeggen dat hij voorlopig moest blijven waar hij was, omdat hij de een of andere ziekte had opgelopen. Op haar beurt zou zij de krant dan weer bellen, waar hij intussen al naar geschreven zou hebben. Een waterdicht plan, dat in het afgelopen jaar bij hem opgekomen was en waar hij vroeger zelfs niet aan had durven denken.

Beladen met geschenken voor z'n vrienden in Tunesië vertrok hij tot z'n vreugde ditmaal met een jet, hetgeen betekende dat hij eerder te bestemder plaatse zou arriveren. De reis verliep voorspoedig. In tegenstelling tot het jaar daarvoor praatte hij honderduit. Hij wierp zich op als kenner bij uitstek van de zeden en gewoonten van het Tunesische volk en tijdens de busrit van het vliegveld naar het bungalowpark fungeerde hij zelfs als gangmaker bij de onvermijdelijke samenzang.

's Avonds begaf hij zich in een nieuw, te groot gekocht wit pak, met z'n armen vol cadeaus, naar het restaurant, waar hij de meesten zijner vrienden rond dat uur verzameld wist. Hij moest zich ervan weerhouden op een drafje te gaan lopen, zó keek hij naar het weerzien uit. Een jaar lang had hij dit moment verbeid en nu, eindelijk, was het zover...

Als bij afspraak zag hij, zodra hij het terras opkwam, het hele stel voor de deur van het restaurant bij elkaar staan. Het comité van

ontvangst, grapte hij bij zichzelf en met een brede grijns op zijn gezicht stevende hij recht op het gezelschap af en bedolf het onder de geschenken. Maar geen één die hem meer kende.

SCHÖNE WELT

1

Fok en ik zouden vier dagen naar Deutschland gaan. Naar Düsseldorf, om een jas te scoren die ik daar de maand tevoren had gespot, doch wegens molmtekort had moeten laten hangen. Een klassejas! Spierwit, soepel nappa. Achthonderdzoveel D-mark, zeg een rug. Ik zat op een heen-en-weertje in D. voor een lezing in een door locale rijmelaars gedreven gymnastiekzaal met vergunning, onder auspiciën van zowel de plaatselijke Kulturkammer als van de Nederlandse ambassade, dus bepaald geen middag van de straat. En wát een publiek! Vanaf het moment dat ik over den dorpel (dorffel?) stapte, had ik het plat. Al had ik de gansche séance geen woord meer gezegd, dan nog had ik kunnen rekenen op een dankbaar applaus. Doch Deelder sprak wél. Voor de pauze in z'n moerstaal – met als tolk Heinz Edelweiss uit Oostenrijk, die ooit in een vlaag van waanzin Bertus Swaanswijk in het Duitsch vertaalde – en na de thee zelfs in het Duitsch met Rotterdams accent. 'Nacht in Tunesien'... Tolle Geschichte! Zat men eerst nog wat onwennig te grinniken – het was tenslotte Literaturelur – al spoedig was het schateren geblazen, voor velen voor het eerst sinds Stalingrad. Donner und Blitzkrieg! So ein Kerl doch dieser Deelder... 'Ein Mann wie aus einem erstklassigen amerikanischen Gangsterfilm; schmaler Windhundkopf mit angeklatschten Haaren, schwarzes Hemd, schwarze Nadelstreifen auf Taille, markante Schultern. Und eine zupackende, aktive, wirklichkeitsbewältigende Lyrik, die sich wie eine scharfe Dusche auf die Zuhörer richtete...' Astanblaft! Hoor je 't ook eens van een ander. Van Lore Schaumann van de Rijnloods in dit geval – mooi gesproken, Lore, mooi gesproken. Had ene Hitler ook niet wat met windhonden? – een dame in de overgang, die volgens welingelichte

kringen nog weken na mijn optreden met een verwezen blik door Düsseldorf's 'bohème' zweefde. Ik lag die middag trouwens tóch goed in de markt bij de wat rijpere vrouw. Zo wier ik in de pauze nog benaderd door een héél fraai Nederlandsachtig pratend exemplaar van tegen de tachtig, dat zich aan mij kenbaar maakte als zijnde een telg uit het literair-antiquarische geslacht Van Lennep. Dat van Jacob, jazekeer, van dat uittreksel van 'Ferdinand Huyck' op uw boekenlijst, genau, maar dan wel van de Duitse tak, dus Vón Lennep, Marischka vón Lennep, die ik – nu we 't toch over haar hebben – nog altijd twee exemplaren van *Proza* moet zenden. Haar adres zit irgendwo in m'n archief op de grond van de zijkamer, of in de uitpuilende kast in datzelfde vertrek, die tevens de gas- en elektriciteitsmeters herbergt. Een vasthoudend type, deze Marischka, die ik slechts van mij af kon schudden door op haar vraag welke Duitse dichter mijn persoonlijke voorkeur genoot, zonder blikken of blozen te antwoorden: 'Aber Dietrich Eckart, selbstverständlich.' Kortom, een middag op niveau, met als hoogtepunt een prototypisch Duitse vrouw van een jaar of veertig, die, duidelijk vallend in de grotere maatjes, na afloop op mij afgestevend kwam, met het verzoek voor haar een exemplaar van opgemeld *Proza* te signeren. Ik verklaarde mij daartoe bereid, mits zij mij eerst eens uit de doeken deed hoe zij daar in D. aan dat boek van mij kwam en wat ze ermee moest, als Duitse die geen Hollands sprak? Uit de woordenvloed die ik hierop over me kreeg uitgestort, maakte ik op dat zij met een Nederlander was getrouwd, een voortreffelijk man, want een groot liefhebber van mijn werk, met het oog op wiens op handen zijnde verjaardag zij de week tevoren, toen ze voor familiebezoek in ons land verbleef, in – of all places – Alkmaar tot de aanschaf van *Proza* was overgegaan. Waarop ik zonder verlet 'Bij Alkmaar begint de victorie' op het schutblad schreef, wat ik zelf een héééle sterke, om niet te zeggen briljante vond, en nóg vind, maar goed, over dát bezoek aan Düsseldorf gaat het hier dus níet. Het wordt slechts aangestipt, omdat ik toen, tijdens de wandeling terug naar het wonderwel gespaard gebleven stijlzuivere Derde Rijks-Bahnhof – waar ik prompt bij een kiosk tot ontsteltenis van Edelweiss een *National + Soldatenzeitung*

kocht om die vervolgens in een tegenovergelegen Konditorei, waar 1954 nog onverminderd voortwoedde, onder het genot van een gigantisch stuk taart te gaan zitten spellen, tot de trein terug naar het vaderland vertrok – omdat ik toen ineens die jas zag hangen, die ik wegens te geringe draagkracht niet meteen kon laten inpakken, doch die mij ter plekke het plan deed opvatten, mij, zodra Bruin het kon trekken, andermaal D.-waarts te spoeden, teneinde dit hóógst besmettelijke herenmode-artikel alsnog aan m'n garderobe toe te voegen. En dát, geliefde lezer, ging ik met Fok dus doen...

2

Ik stierf intussen van de poen, dus rezen we eerste klas. Een hotel zouden we daar wel boeken. Gewoon, het duurste dat er was. Makkelijk zát. Maar éérst die jas! Om dan met een gerust hart de rest van het geld in de pittoreske, geheel uit horecaf bestaande 'Altstadt' over de balk te smijten. In Düsseldorf de parvenu uithangen, kon het poëtischer? We waren helemaal in the mood. Fok zag er opzienbarend uit in een creatie van zwart plastic. M'n 'angeklatschte Haare' glommen. Omstanders toonden zich persoonlijk aangesproken. Vooral de dames kregen het te kwaad. Deerniswekkende wezens, tot op het bot benepen. Verbitterd voorthobbelen naast kleine NSB'ers. Bange wezels, knechten. Gebukt onder de last van levensverzekeringen, verlaagde plafonds en kinderen. In smalle beurzen het loon van de angst. O, zeker, het waren beste mensen. Hadden een goed hart. Het moest alleen gekookt op hun rug hangen. Ottóóó! Ik voelde me krent, daar deed geen medemensch wat aan af. Ik had de vorige avond nog gescored, want het leven zonder speed was het leven niet. Ik wist de twee zakjes wit kristallijn poeder veilig onder de Pierrots Spéciales in het zwartblikken doosje Dannemann Brasil, in het handige zakje aan de binnenzijde van het linkervoorpand van m'n colbert. Ik voelde even of het er nog zat. Vlak voor we vertrokken had ik het ene zakje thuis al danig aangesproken – ik had meteen de helft maar genomen – want je wist nooit wanneer er weer een gelegen-

heid kwam. Beter opbranden dan uitdoven, luidde het devies, en nog steeds. 't Was goeie. Tot Utrecht zat ik suizebollend met m'n linkerbroekzak in m'n rechteroog te loeren. Ik zweefde enige centimeters boven de bank. Hoewel er niets gebeurde ging alles razendsnel. Fok keek met een ongelovig gezicht naar het voorbij flitsende landschap, als twijfelde ze gedurig aan de echtheid van het bestaan. Waren wij dat werkelijk, die daar zaten, op weg naar het land van Adolf en Eva, Kraft durch Freude und de kasteelroman? Ik wist alleen dat we in Utrecht moesten overstappen. Op de 'Rheingold Expresse', het betere werk. We hadden een kwartier de tijd. Mooie gelegenheid om even geld te wisselen. De lokettist bevingerde argwanend de stapel meiers die ik onder z'n ruitje doorschoof. 'D-marken graag,' voegde ik hem toe, met een stiletto achteloos m'n nagels schoonmakend. Het zweet brak hem uit. Van de warmte kon het niet wezen, want je tochtte hier binnen uit je hemd. Ik keek om me heen. Tof station. Die architect moesten ze ook de doodstraf geven. Als ik goed geïnformeerd was, wouen ze die wezeloos in Rotterdam op het Doelenplein loslaten, dat ineens te open en te leeg zou zijn, zo midden in de stad. Alsof een plein ooit vol of dicht kon wezen! Máfketels. Schóutekezen. Met hun gezelligheids-syndroom... Alles moest ge-zel-lug zijn. Gezellig uit, gezellig thuis, gezellig terrasje, gezellig pleintje... En dát met 1984 voor de deur! Bijgoochems! Pléinvrees hadden ze; pleinvrees of een ton zwart op een Zwitserse bank, met de complimenten van de project-ontwikkelaar. Ge-zél-lug hoor! Moest ik dan toch nog in de polletiek? M'n naam zat snor. 'J.A. Deelder' werd 'JA Deelder'. 'JA Deelder' bekte even goed als 'Heil Hitler', zo niet beter. En wat dachau d'rvan? Na de SA en de WA, de JA?! Hier werd m'n gedachtevlucht door de komst van de 'Rheingold' onderbroken. Onder de wachtenden op het perron brak prompt de pleuris uit. Zeulend met tragische koffers dreigde men elkaar, in een verwoede poging om allemaal door één deur de trein in te komen, onder de voet te lopen. Er werd geduwd, getrokken en geplet. Reisleiders trachtten vergeefs de rust te herstellen. Een ieder scheen bevreesd de trein zonder zich te zien vertrekken. Eindbestemming Rüdesheim, waar ik ooit nog in een slecht verlicht portiek door een Belgische was afgetrokken.

We liepen de wagons langs, op zoek naar de eerste klas. Achter me-
nig raam werd slag geleverd, wie wáár moest zitten en wie niet. Bij
andere namen uitwuiers, op hun tenen, de laatste instructies in
ontvangst, betreffende voeding en bewassing der aan hun zorgen
toevertrouwde huisdieren en/of kamerplanten. Op een enkele oud-
//’er na bleek de eerste klas geheel verlaten. We zochten een comfor-
table ‘Raucher’ uit en lieten ons tegenover mekaar aan het geopen-
de raam met een blasé gezicht in de kussens zakken. Standverschil
moest er zijn. Met doffe slagen werden de portieren dichtgeworpen.
Een fluitsignaal snerpde en met lichte schokken zette de ‘Rheingold’
zich in beweging, richting Arnhem en de Teutoonsche grens. Boven
m’n hoofd bungelde een blaadje aan een touwtje van het bagagerek.
Ik pakte het. *Schöne Welt* luidde het in moderne letters op het omslag
boven een weinig opwindende foto van een Mercedes, ergens voor
een huis in het duister hart van Donker Duitsland. Uitgegeven
door de Bundesbahn. Aha! De Duitse pendant van *Tussen de rails*,
Neêrland’s vervelendste periodiek? Ik bladerde het in. Jawél hoor,
alleen nóg vervelender. M’n kop eraf als het niet zo was! Die Moffen
maakten het te dol. Daarbij vergeleken waren Belzen fijnbesnaard!
Vanaf de overkant schoot Fok haar ‘Canon’ op me af voor de eerste
van een serie – naar wat later zouden blijken – historische opnamen,
waarvan er een op de cover van *Moderne gedichten* belandde, terwijl
een andere – ‘J.A. Deelder aan den Duitschen grens’ – in het Letter-
kundig Museum te Den Haag voor het nageslacht wordt bewaard.
Doch laat ons niet op de gebeurtenissen vooruitlopen. Ik hing de
Schöne Welt weer op haar plaats en verdiepte me in *De Telegraaf*, blij
dat ik Hollander was...

3

In Arnhem kwamen de petten aan boord. Laatste stop op vader-
landsche grond. Verder oostwaarts scheen de lucht bezwangerd.
Het Duitsche zwerk. Het hing er nog steeds, na al die jaren. Onheil.
Dreiging. Aberglauben. De ‘Rheingold’ ijldde door niemandsland.

Het wachten was op de autoriteiten. Ze kwamen getweeën, Grenzpolizei. Een jonge en een ouwe, Heinz Eins und Heinz Zwei. De blik die ze wisselden alvorens binnen te treden, beloofde weinig goeds. Eins rukte de deur zowat uit z'n verband. Een fanatiekeling naar 't zich liet aanzien. Ik gaf hem m'n pas. Op z'n gezicht lag een trek van dierlijke argwaan. Heinz Zwei bleef op de gang staan en hield me van onder de klep zijner hoera-pet met kwaadaardige varkensoogjes in de gaten. Had ik wat van 'm án dan? Er ging een rood lampie bij me branden; ik was voorlopig nog niet van ze af. 'Ihr Gepäck?' vroeg Eins, doelend op m'n koffertje in het bagagerek. Ik knikte. Hij dook er als een gier op af. Uiterlijk bleef ik onbewogen, doch inwendig wenste ik hem alle ziektes toe, waarvoor de mens in de loop der eeuwen vatbaar gebleken was. Naast twee paar sokken, een overhemd, anderhalve onderbroek en drie volle potten briljantine, diepte Eins – o krotenkoker die ik was! – uit een tussenvak een ietwat geblakerde lepel op, waar al in geen jaren meer mee gegeten was. 's Morgens had ik nog in dubio gestaan. Wel meenemen? Niet meenemen? In een vlaag van misplaatste zorgeloosheid had ik besloten van wel. Nou zag ik wat ervan kwam! Eins toonde het stuk bestek aan z'n collega, likte er even aan en sloot vervolgens ijlings het raam. Zwei betrad op zijn beurt de coupé en schoof met een onheilspellende dreun de deur achter zich dicht. Nu werd het menens... 'Ziehen Sie die Jacke aus!' snauwde Eins op een toon die me van geluidsdocumenten uit de bezettingstijd bekend voorkwam. Ik keek hem aan of hij me een oneerbaar voorstel had gedaan. 'Jacke aus?' stamelde ik verbouwereerd. 'Aber...' 'Ziehen Sie die Jacke aus, sonst tun wir 's,' viel Zwei z'n jeugdige collega bij. Ze stonden te popelen om de daad bij het woord te voegen. 'Schon gut, schon gut,' moest ik hen teleurstellen en trok m'n jasje uit. Und jetzt? Eins beduidde me dat ik m'n mouwen op moest rollen. Ik protesteerde nog wel, maar de overtuiging ontbrak. Ik rolde de mouwen van m'n overhemd elk twee slagen op. 'Ganz hoch!' blafte Eins en greep naar m'n arm. Ik stapte snel achteruit, waardoor hij in het niets kwam te graaien. Met moeite kon hij z'n evenwicht bewaren. M'n populariteit daalde. Ik rolde m'n mouwen verder op en hield m'n armen onder z'n neus.

‘Ken je ’t zien zo, halve zool, of moet ik ze effe bij het raam houe?’ vroeg ik in Algemeen Beschaafd Rotterdams. Fok bleek plotsklaps ernstig verkouden. De gezagsdienaars keken me vragend aan. ‘Of ie stront lust?’ verklaarde ik nader, maar hun onbegrip scheen nog te groeien. Ik haalde m’n schouders op en keek naar Fok, die maar niet uitgesnoten kwam. Tranen liepen over haar wangen. Gewichtig boog Eins zich over m’n arm. Zwei nam de andere. Ik beriep me op het vermogen me buiten mezelf te kunnen terugtrekken, opdat ik het tafereeltje met gepaste distantie kon gadeslaan, als betrof het een ander. Een vermogen, van welks bestaan Eins noch Zwei ook maar de geringste Ahnung had. Wat ik zag – twee geüniformeerde heren die ingespannen naar de ontblote armen van een derde, niet geüniformeerde heer stonden te turen, in het bijzijn ener dame die uitgebreid haar neus zat te snuiten in een eersteklas coupé van een rijdende trein – deed sterk denken aan het absurde theater in z’n glorie tijd, welke indruk nog eens werd versterkt door de twee woorden die één der geüniformeerden met een grafstem tot de man in burger richtte: ‘Spritzen Sie?’ Ik dacht dan ook dat Eins een dolletje maakte, maar niets was minder waar. ‘Spritzen Sie?’ herhaalde Zwei de vraag, met een gezicht of hij een scheet stond tegen te houden. Ad-denoie! Ze noemden het écht zo! Zeien ze nóg dat Moffen geen gevoel voor humor hadden! Lachend bekende ik. M’n armen spraken voor zich. Als een gek begon Eins de coupé om te spitten. Hij moest en zou die kilo horse, die ik ongetwijfeld ergens had verstopt, vinden of hij heette voortaan Meier! Verspilde energie, maar maak dat zo’n gozer maar eens wijs. Ineens was ie pleite. Zeker op het schijfthuis kijken. Zwei zette de naspeuringen voort. Foks bagage was clean, maar toen hij naar m’n jasje greep, werd de toestand kritiek. Wat kon ik doen? Het ‘Horst Wessellied’ aanheffen? Voor zo’n rigoureuze maatregel leek het me nog te vroeg. Zwei hield met één hand m’n jasje omhoog, terwijl hij met de andere m’n zakken doorzocht. Hij haalde alles uitgebreid tevoorschijn en stalde het uit op de bank. Alles, behalve die kraagspiegel – zwart, met een doodshoofd in zilverdraad – van de ~~SS~~-Totenkopfverbände, die ik op zak had. Die liet ie lekker zitten, alsof ie op de tást al wist wat het was. Alte Kamerade?